Πότε ξεκινά η θεωρία του κινηματογράφου;

Ενότητα 2 · Οι πρώτες απόπειρες σκέψης για το μέσο

Διδάσκουσα: Δέσποινα Πούλου

Τα πεδία που συνομιλούν

Μια υπενθύμιση από την προηγούμενη φορά: η θεωρία δεν στέκεται μόνη της.

Ιστορία

Πότε και πώς εξελίχθηκε ο κινηματογράφος;

Κριτική

Πόσο καλή είναι μια ταινία και γιατί;

Φιλοσοφία

Τι είναι η εικόνα, η πραγματικότητα, ο χρόνος;

Θεωρία

Πώς λειτουργεί ο κινηματογράφος και πώς μας επηρεάζει;

Τα πεδία συνομιλούν και επικαλύπτονται. Θεωρία διατυπώνουν οι θεωρητικοί, αλλά και οι σκηνοθέτες, οι διανοούμενοι και οι κριτικοί, και συχνά πρέπει να την «αποσπάσουμε» από το συνολικό τους έργο.

Σε ποιο πεδίο ανήκει;

Ιστορία, κριτική, φιλοσοφία ή θεωρία; Διαλέξτε το πεδίο για κάθε πρόταση.

A	«Η ταινία χάνει τον ρυθμό της στο δεύτερο μισό.»	**Ιστορία**
B	«Οι Lumière παρουσίασαν τον κινηματογράφο στο κοινό το 1895.»	**Κριτική**
C	«Τι σημαίνει να αναπαριστά μια εικόνα την πραγματικότητα;»	**Φιλοσοφία**
D	«Πώς παράγεται νόημα από τη σύνδεση δύο πλάνων;»	**Θεωρία**

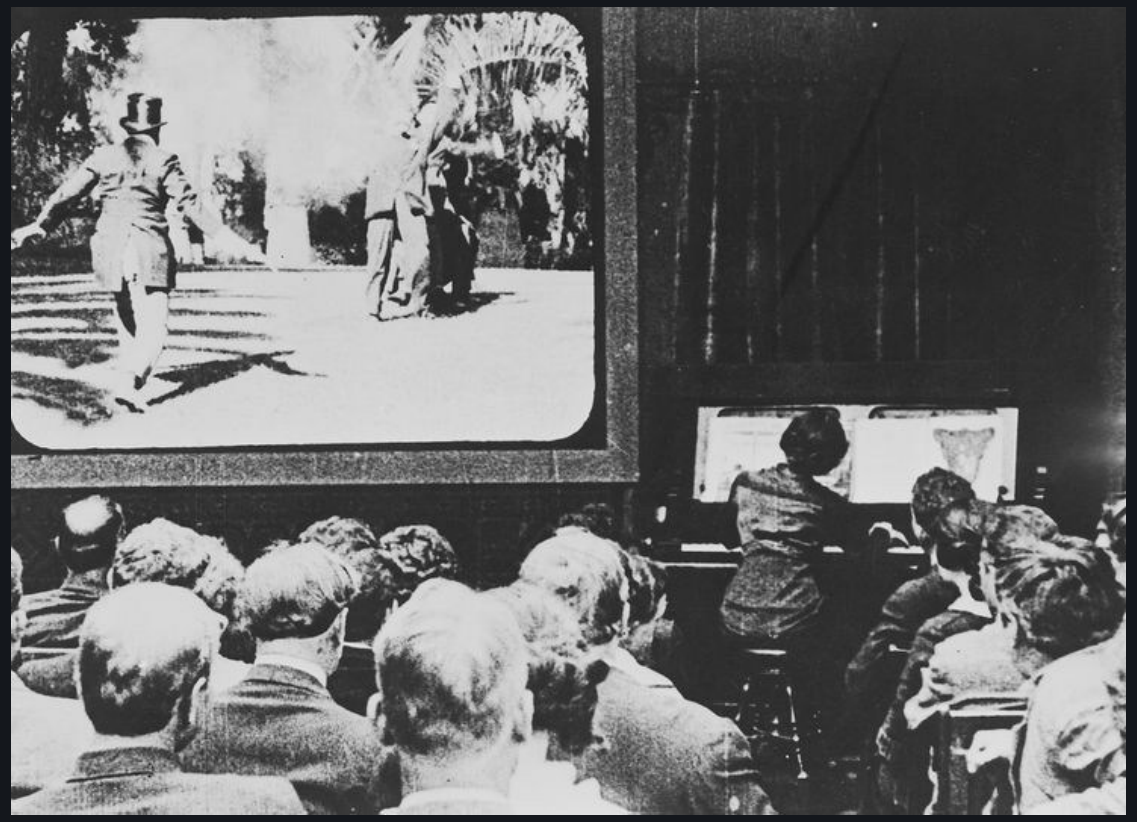
Κάποιες προτάσεις μπορεί να ανήκουν σε περισσότερα από ένα πεδία.

Πότε ξεκινά να υπάρχει θεωρία κινηματογράφου;

Με την εμφάνιση του ίδιου του μέσου

Η σκέψη για τα ζητήματα του κινηματογράφου ξεκινά με την εμφάνιση του ίδιου του μέσου.

Στα πρώτα γραπτά η θεωρία έχει εμβρυϊκή παρουσία: ερωτήματα και αντιδράσεις, όχι ακόμη συστήματα.

Συζήτηση: γιατί ένα νέο μέσο προκαλεί αμέσως σκέψη και αντιδράσεις;

Δύο αντίθετες αντιδράσεις από την αρχή

Ο κινηματογράφος είτε υπερφορτώθηκε με ουτοπικές δυνατότητες είτε δαιμονοποιήθηκε.

1 Ουτοπία

Ο κινηματογράφος θα συμφιλιώσει τα αντίπαλα έθνη και θα φέρει την ειρήνη στον κόσμο.

2 Ηθικός πανικός

Ο φόβος ότι ο κινηματογράφος θα μολύνει ή θα διαφθείρει το κοινό των κατώτερων τάξεων, παρακινώντας το προς την αμαρτία ή το έγκλημα.

Για συζήτηση: πού έχουμε ξαναδεί την ίδια διπλή αντίδραση; (π.χ. κινητά, κοινωνικά δίκτυα, τεχνητή νοημοσύνη)

Και σήμερα: το Ink και η τεχνητή νοημοσύνη

Ink Danny Boyle · 2026 · για την άνοδο του Rupert Murdoch και της Sun · πρεμιέρα στη Βενετία, Σεπτέμβριος 2026

1. Στη Βενετία, θεατές και κριτικοί εντόπισαν πιθανή χρήση AI: παλιές φωτογραφίες που «ζωντανεύουν» και ποντίκια σε ένα γραφείο.

2. Ο Boyle επιβεβαίωσε περίπου 30 δευτερόλεπτα γενετικής AI (συνέντευξη στο Vanity Fair, Telluride).

3. Στο Τορόντο, η συζήτηση με το κοινό διακόπηκε μετά από ερώτηση για την AI και έντονες αντιδράσεις.

Υπεράσπιση: εργαλείο που χρησιμοποιείται με σωστό τρόπο, με πληρωμένους ηθοποιούς.

Αντίδραση: έντονη κριτική· ένας θεατής ζήτησε να μη γίνει ξανά.

▶ Τρέιλερ

https://www.youtube.com/watch?v=eokBqEFiVHs

https://deadline.com/2026/09/danny-boyle-confirms-use-of-ai-in-new-movie-ink-1237069099/

Τρεις παλιές παραδόσεις πίσω από τις αντιδράσεις

1

Πλατωνική εχθρότητα

Προς τις μιμητικές τέχνες: η εικόνα είναι αντίγραφο ενός αντιγράφου, δύο φορές μακριά από την αλήθεια.

2

Πουριτανική απόρριψη

Των καλλιτεχνικών μύθων, δηλαδή της φαντασίας και της μυθοπλασίας ως πηγής ηθικής σύγχυσης.

3

Περιφρόνηση των ελίτ

Η ιστορική περιφρόνηση των αστικών ελίτ για τις «ακάθαρτες» μάζες, που απολαμβάνουν το νέο θέαμα.

Την πλατωνική σκέψη για την εικόνα θα τη συναντήσουμε ξανά στο τέλος της πρώτης ενότητας: το σπήλαιο.

Canudo: η έκτη τέχνη (1911)

Ricciotto Canudo

Τέχνες του χώρου

Αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική

Τέχνες του χρόνου

Ποίηση, μουσική, χορός

→

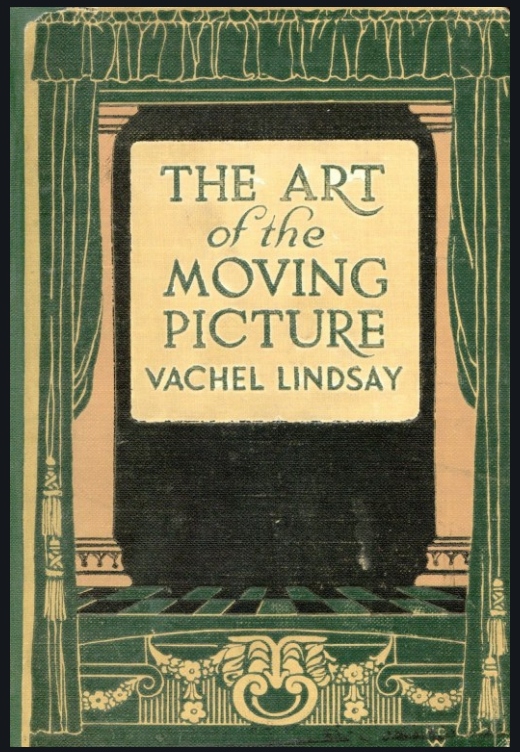
Κινηματογράφος

«Πλαστική Τέχνη σε Κίνηση»: η τέχνη που απορροφά και τις έξι.

Στο μανιφέστο «The Birth of a Sixth Art» ο κινηματογράφος ορίζεται από τη σχέση του με τις άλλες τέχνες.

Vachel Lindsay: μια δημοκρατική τέχνη

Το 1915 και το 1922, στο «The Art of the Moving Picture», υπερασπίζεται τον κινηματογράφο ως δημοκρατική τέχνη και διακρίνει τρία είδη ταινιών.

Δράση	Η καταδίωξη ως βασική μορφή του κινηματογράφου.
Οικειότητα	Η εσωτερικότητα και οι λεπτές προσωπικές κινήσεις.
Λάμψη	Η συλλογική κίνηση πλήθους, λαών και ιστορίας.

Ορίζει τον κινηματογράφο ως «γλυπτική σε κίνηση», «ζωγραφική σε κίνηση» και «αρχιτεκτονική σε κίνηση».

Tangerine: η δημοκρατική τέχνη με ένα iPhone

Tangerine

Sean Baker · 2015 · ΗΠΑ

Μια χριστουγεννιάτικη νύχτα στο Λος Άντζελες, με δύο τρανς εργαζόμενες του σεξ. Έκανε πρεμιέρα στο Sundance.

100.000$

ο προϋπολογισμός της ταινίας

iPhone 5s

η κάμερα των γυρισμάτων

Sundance

πρεμιέρα, Ιανουάριος 2015

Η τεχνική: εφαρμογή κινηματογράφησης, αναμορφωτικός φακός και σταθεροποιητής.

Σήμερα: το TikTok και οι πλατφόρμες κάνουν τη δημιουργία βίντεο μαζική.

Για συζήτηση: αν κάθε κινητό είναι κάμερα, είναι ο κινηματογράφος πια «δημοκρατική τέχνη»; Αρκεί το εργαλείο;

▶ Τρέιλερ

Το Caligari ως «σχέδιο σε κίνηση»

Robert Wiene · Das Cabinet des Dr. Caligari (1920)

«Είναι σχέδιο σε κίνηση, όχι ζωγραφική σε κίνηση.»

Vachel Lindsay (1922): τα άψυχα αντικείμενα γίνονται οι πρωταγωνιστές της ταινίας.

Τι κάνουν τα σκηνικά σε αυτή την ταινία; Δείχνουν τον κόσμο ή τον κόσμο ενός μυαλού;

▶ Βίντεο: Das Cabinet des Dr. Caligari

Loving Vincent: «ζωγραφική σε κίνηση» κυριολεκτικά

Loving Vincent

Dorota Kobiela, Hugh Welchman · 2017 · Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο

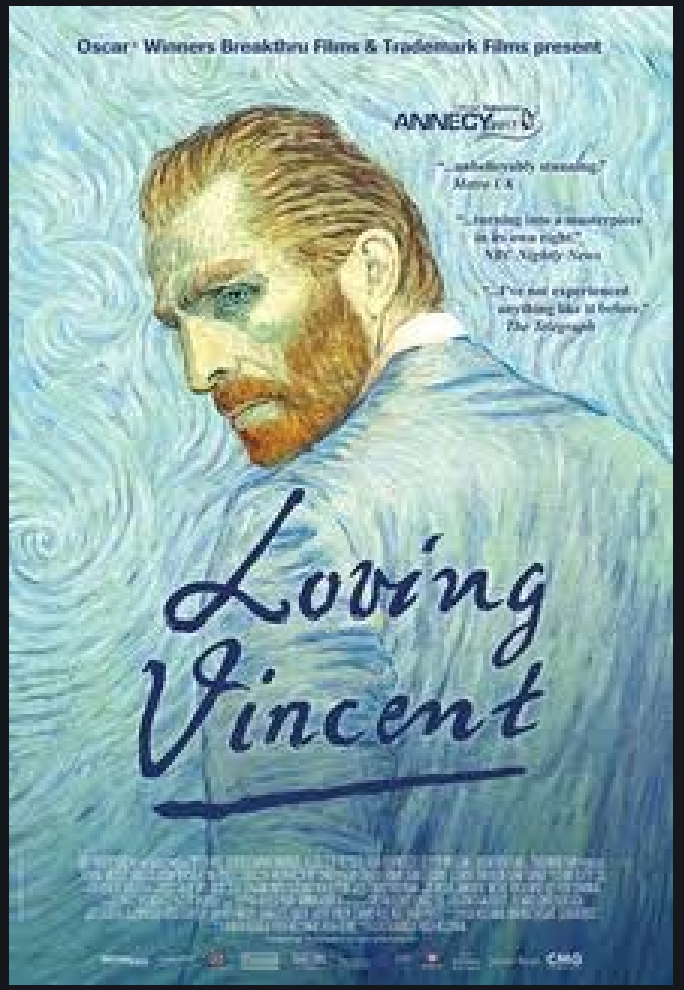
Η πρώτη ολοκληρωτικά ζωγραφισμένη ταινία μεγάλου μήκους, για τη ζωή και τον θάνατο του Van Gogh.

65.000
καρέ, καθένα ελαιογραφία

125
ζωγράφοι από όλο τον κόσμο

12
ελαιογραφίες ανά δευτερόλεπτο

Διαδικασία: γυρίστηκε πρώτα με ηθοποιούς και μετά ζωγραφίστηκε πάνω της, καρέ προς καρέ, με λάδι.

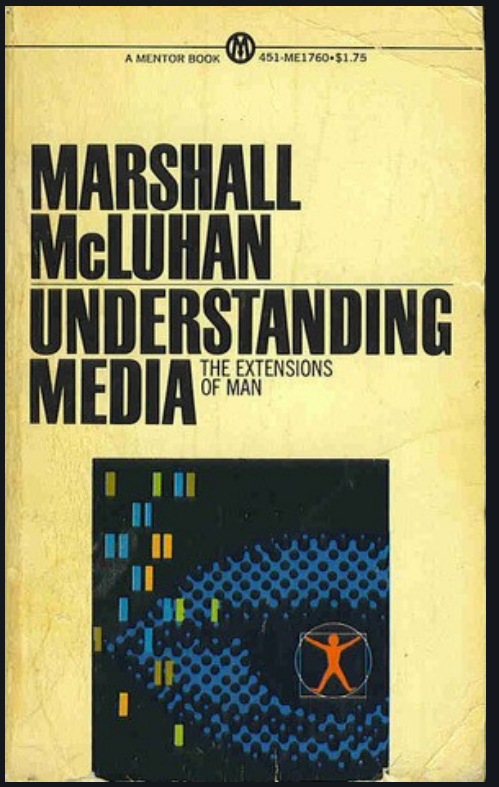

▶ Τρέιλερ

Ο Lindsay προετοιμάζει τις επόμενες θεωρίες

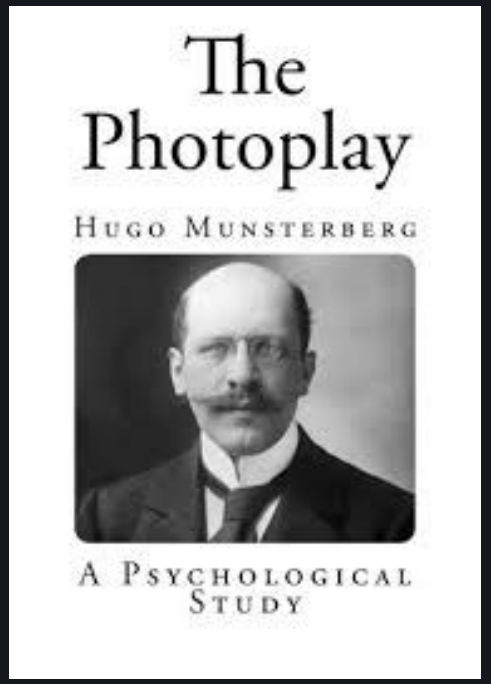
Ιδέες του που ξαναβρίσκουμε αργότερα, σε άλλα ρεύματα.

Ο κινηματογράφος ως ιερογλυφικά	→	**Eisenstein και Metz** Μοντάζ και σημειωτική
Ο Edison ως «νέος Gutenberg»	→	**McLuhan** Τα νέα μέσα και το «παγκόσμιο χωριό»
Οι θεατές να μιλούν στη διάρκεια των ταινιών	→	**Brecht** «Θέατρο καπνιστών» και περισπασμών

Marshall McLuhan, Understanding Media

Münsterberg: ο κινηματογράφος και το μυαλό (1916)

Η πρώτη συστηματική μελέτη του κινηματογραφικού μέσου, από τον ψυχολόγο και φιλόσοφο του Harvard Hugo Münsterberg.

Εξωτερικός κόσμος

Χώρος, χρόνος, αιτιότητα

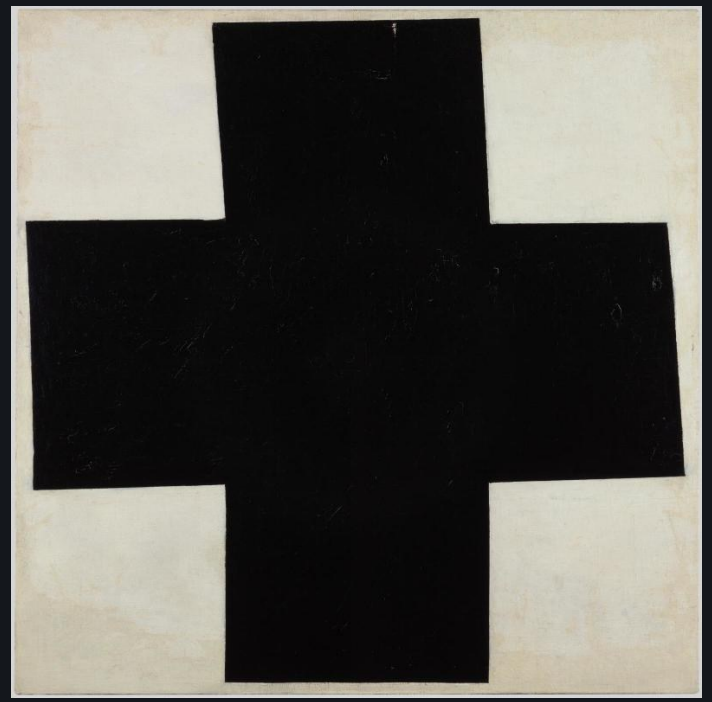
→

Εσωτερικός κόσμος

Προσοχή, μνήμη, φαντασία, συναίσθημα

Ο κινηματογράφος προσαρμόζει τα γεγονότα στις φόρμες του εσωτερικού κόσμου. Ακόμη και η κίνηση που βλέπουμε στην οθόνη είναι δημιούργημα του μυαλού μας: ο εγκέφαλος ενώνει τις διαδοχικές φάσεις.

Δύο διαρκή αισθητικά ερωτήματα

Καζιμίρ Μάλεβιτς, Μαύρος σταυρός (1923)

Αφηγηματικός ⟷ **Μη αφηγηματικός**

Ρεαλιστικός ⟷ **Μη ρεαλιστικός**

Ο μοντερνισμός στις τέχνες, από τα τέλη του 19ου αιώνα και στις πρώτες δεκαετίες του 20ού, στράφηκε σε μια μη αναπαραστατική τέχνη: αφαίρεση, αποσπασματικότητα, επιθετικότητα.

Επόμενες ενότητες: το σοβιετικό μοντάζ και ο ρεαλισμός παίρνουν θέση σε αυτή τη διαμάχη.

Τα ερωτήματα που θα μας συνοδεύουν

Οι πρώτοι θεωρητικοί έθεσαν ερωτήματα που ξαναβρίσκουμε σε όλο το μάθημα.

1 **Τι διαφέρει από τις άλλες τέχνες;**

Canudo και Lindsay

σήμερα

2 **Πώς σχετίζεται με την πραγματικότητα;**

Ρεαλισμός και μοντάζ

επόμενες ενότητες

3 **Πώς βλέπουμε και σκεφτόμαστε;**

Münsterberg, σημειωτική, θεατής

επόμενες ενότητες

4 **Ποιος είναι ο κοινωνικός του ρόλος;**

Ιδεολογία και φύλο

επόμενες ενότητες

Τρεις ιδέες για να κρατήσουμε

1. Η θεωρία συνομιλεί με την ιστορία, την κριτική και τη φιλοσοφία, και δεν είναι ποτέ εντελώς «καθαρή».

2. Η σκέψη για τον κινηματογράφο ξεκινά με το ίδιο το μέσο, μέσα από ουτοπίες και φόβους.

3. Οι πρώτοι θεωρητικοί (Canudo, Lindsay, Münsterberg) έθεσαν ερωτήματα που διατρέχουν όλο το μάθημα.

Επόμενο μάθημα

Σοβιετικό μοντάζ

Eisenstein, Pudovkin, Vertov: το νόημα ως αποτέλεσμα σχέσεων ανάμεσα στις εικόνες.